જય શ્રી હિન્દ

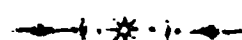
શ્રી હિન્દ નાટક સમાજ

જેની સાથે જોડવામાં આવી છે

શ્રી આદર્શ નાટક સમાજ.

ગંગાશાપ ઉર્ફે પિતૃવધ

નાટકનાં ગાયનો.

મહાશય રાજ બહાદુર સાહેબ શરર, બી. એ. એ
દિલ્હીમાં ઉર્દુ જબાનમાં તરજુમો કીધો છે.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર:—

શંકરલાલ મણીશંકર ગોવિંદજી,
ગુલાબરાય મણીશંકર ગોવિંદજી.

માલેકો,
શ્રી આદર્શ નાટક સમાજ તથા શ્રી હિન્દ નાટક સમાજ,

જામનગર—કાઠિયાવાડ.

આવૃત્તિ ૫ મી, પ્રત ૫૦૦૦.
સંવત ૧૯૭૬, સને ૧૯૨૦.

કિંમત ૦-૪-૦.

મુખ્ય પાત્રોનાં નામ

———:૦:———

પુરૂષ વર્ગ.

બભ્રુવાહન... ...અર્જુનનો વિચારવંત પુત્ર.
મણિપુરનો મહારાજા.

અર્જુન ... ...મહાભારતનો પ્રખ્યાત નાયક.

હંસધ્વજ ... ...હંસપુરનો મહારાજા.

વૃષકેતુ ... ...દાનવીરકર્ણનો પુત્ર.

સુબુદ્ધિ ... ...પ્રધાન-મણિપુર.

પુંડરીક ... ...શેષનાગનો મંત્રી.

શિવશર્મા ... ...પાંડવોનો ગોર.

તે સિવાય શ્રીકૃષ્ણ, નારદજી, શેષનાગ અને તેના સૈનિકો, બ્રાહ્મણો વિગેરે વિગેરે.

સ્ત્રી વર્ગ.

કુંતી ... ...વીર અર્જુનની માતા (પાંડુ પત્ની)

ચિત્રાંગદા ... ...ગંધર્વપુત્રી, અર્જુનપત્ની, બભ્રુની માતા.

ઉલૂપી ... ...નાગકન્યા, અર્જુનની પત્ની.

સુલોચના ... ...બભ્રુની સ્ત્રી.

તે સિવાય-ગંગા, જ્વાળા, ગોરાણી, દાસીમંડળ, કુમારિકાઓ વિગેરે

મુખ્ય સ્થળ -મણિપુર અને આસપાસનો પ્રદેશ.

ગંગાશાપ ઉર્ફે (પિતૃવધ)

નાટકની ટુંક હકીકત.

[પાંડવોએ કૌરવો ઉપર જીત મેળવેલી ગોત્રહત્યાના પાપના ભયથી મહારાજા યુધિષ્ઠિરે અશ્વમેધ યજ્ઞનો આરંભ કર્યો, છુટ અશ્વ ફરતો ફરતો જ્યાં જ્યાં જતો અને પકડાતો ત્યાં ત્યાં ચડાઇ કરી વીર અર્જુન અને તેના ક્ષત્રિય સહાયકો તે રાજ્યનાયકને પરાસ્ત કરતા. આવી અનેક જીત મેળવી આગળ વધતો અશ્વ વીર બભ્રુવાહનના ન્યાયી અને પ્રજાપ્રિય રાજ્યમાં જઇ પહોંચ્યો. આ વસ્તુસ્થિતિએ પ્રયોગનો પ્રારંભ થાય છે.]

મંગળાચરણ.

સુત્રધાર, નટી, બાળાઓ વસ્તુનિર્દેશ.

"સીતા હરેક નારથી હરપુરૂષ રામથા,
ચારો દિશામેં ગુંજતા ભારતકા નામથા"

આમ સંબોધિ ભારતની પ્રાચિન સ્થીતિ યાદ કરી અફસોસ પ્રયોગની વસ્તુ સંબંધિ નટી સાથે વાર્તાલાપ.

પ્ર. ૧ લો—ગંગાતટ. અશ્વમેધ યજ્ઞનો અશ્વ ફરતો ફરતો રાજા નીલધ્વજની નગરીમાં ગયો. અશ્વને પ્રથમ બાંધ્યો. પાછળથી પશ્ચાતાપ થતાં પોતાની રાણી જ્વાળાના ના પાડવા છતાં અશ્વ પાછો આપ્યો. રાણી જ્વાળાને અપમાન લાગ્યું અને પોતાના ભાઇને ત્યાં જઇ અને અશ્વનું રક્ષણ કરનાર વીર અર્જુન સામે થવા ઉશ્કેરવું, પણ ત્યાં નિષ્ફળ જવાથી દેહ ત્યાગ કરવા હોડીમાં

બેસી ગંગા નદીમાં આવવું. ગંગાજળનો સ્પર્શ થતાં ગંગાએ કરેલાં રાજા શાન્તનું સાથેના વર્તનનું યાદ આપી ગંગાને વાંઝણી કહેવી. બન્નેની હોસાંતોશીને પરીણામે ગંગાએ અર્જુનને ૭ મહિના બાદ ધડથી માથું જુદું થવાનો શાપ આપવો અને જવાળાએ નદી કીનારે—

"મેંતો સમઝીથી મેરા સુભાગ્ય બીલકુલ સો ગયા,
આજ લેકીન દિલમેં જો દાના થા પુરા હો ગયા."

આ ઉદગારો કાઢતાં ચિતા ખડકી બળી મરવું જેમાંથી એક બાણના આકારમાં સુક્ષ્મરૂપે આકાશમાં જવું.

પ્ર. ૨ જો—શીકારે નીકળેલ વીર બભ્રુવાહનના ભાથામાં સુક્ષ્મરૂપે-બાણના આકારમાં-જવાળાનું પડવું. અશ્વમેધના અશ્વનું બંધન. અશ્વની તપાસ. અર્જુનનું આવવું. સૈનિકના મુખથી વીર બભ્રુવાહનની રાજ્ય પ્રશંસા સાંભળી ગાંડીવના ટંકોરની સાથે ગુમાન.

"તીર યે કહેનેકા હે ઔર તીર કેવલ નામ હૅ,
હર અદા જો તીરકી હે કાલકા પેગામ હૅ;
મુંહ ન હરગીઝ મોડતા હું વીરતા કે સાથસેં,
મેં ચલાતા હું ધનુષકો રનમે દોનો હાથસેં;
શત્રુઓંકા નાશ કરના હે સ્વભાવિક ગુન મેરા,
કૃષ્ણ રક્ષક હે મેરા ઔર નામ હે અર્જુન મેરા."

આવા ઉદગાર-વીર યોધાઓ સાથે અશ્વ છોડાવવા જવું.

પ્ર. ૩ જો—વીર બભ્રુવાહનનો રાજ્ય મહેલ. હમેશના નિયમ કરતાં વીર બભ્રુવાહનને મોડું થતાં રાણીના વિરહ ઉદગાર અને

"મુઝપર પડી હે વિપદા કોઇ નહીં હે મેરા,
મુઝકો તો આશરા હે ભગવાન આજ તેરા."

આમ ભગવાનપર શ્રધા. શીકારમાંથી બભ્રુનું પાછા ફરવું. અશ્વ બંધનના સમાચાર કહેવા. રાણીને અપશુકન. અશ્વ કોનો છે તે તપાસ કરવા ગયલા મંત્રી સુબુદ્ધીનું આવવું-અશ્વ પાંડવોનો છે-રક્ષક અર્જુન છે-એમ કહી

"શક્તિકા ભરોંસા હે જીસસે અશ્વ પકડ લે,
રણવીર જો હો પાંડવોસે આન કે લડ લે."

આવા લેખવાળા અશ્વના લલાટપર બાંધેલા સુવર્ણ પત્રનું આપવું. અજાણપણે પકડેલો અશ્વ માફી માગી પાછો આપવા નીકળવું.

પ્ર. ૪ થો-મણિપુરનો સીમાડો. સુવર્ણના થાળો સહિત કુમારિકાઓ તથા નગ્રજનો સાથે બભ્રુનું આવવું. અર્જુનનું આશ્ચર્ય થવું અને ગંગાના શાપના પ્રભાવથી પિતા પુત્રનાં સંબંધનું વિસ્મરણ. બભ્રુનો તિરસ્કાર. માતૃભક્ત બભ્રુની પ્રથમ સહનશીલતા અને પોતાની માતા ચિત્રાંગદાને અર્જુને વેશ્યા કહેતાં ઉશ્કેરાવું અને—

"બાહુમેં અગર દમ હે તો આંખે તો મિલાલે,
શક્તિ હે અગર બાણમેં તો અશ્વ છુડા લે."

કહી ઉશકેરાવું. કુમાર વૃષકેતુ તથા રાજા હંસધ્વજનો પરાજય. બભ્રુની જીત—અર્જુનની પડતીનો પ્રારંભ. વૃષકેતુ તથા હંસધ્વજના મરણપર અર્જુનનો શોક.

પ્ર. ૫ મો—વીર બભ્રુવાહનનું અંતઃપુર. રાણી સુલોચના સાથે શૃંગાર ચેષ્ટા.

પ્ર. ૬ ઠો—હસ્તિનાપુરમાં મુનિ નારદજીના મુખથી બભ્રુની માતા ચિત્રાંગદાને પિતા-પુત્ર વચ્ચે શરૂ થયેલ યુદ્ધની ખબર મળતાં-ગંગાના શાપની યાદી-સંબંધનું સ્મરણ કરાવવા ચિત્રાંગદાનું મણિપુર તરફ પ્રયાણ.

પ્ર. ૭ મો—અર્જુનનો શોક – મુર્છા. બભ્રુવાહને પોતાના ધનુષના અગ્રભાગથી અર્જુનને જાગૃત કરવું અને લડવા માટે કહેવું. સુવર્ણ પત્રપરના લેખની હાંસિ સાંભળી અર્જુનનું ઉશ્કેરાવું. અર્જુને પોતાને મહાભારતના વીર તરીકે ઓળખાવતાં—ભીષ્મ-પિતામહને નપુંસક શીખંડીના હાથથી માર્યાની યાદી—અને

"કબ બાણ્ હે ચલાયા નપુંસકકી આંડમેં,
હોતા હે પાર તીર જો મારે પહાડમેં.

આ વાક્ય સાથે બભ્રુવાહને તલવાર ખેંચી.

"ખુન પીનેકી અનોખી રાહ ઇસકો યાદ હે,
ખૂન ઇસકી ભેટ હે ઓર ખુન હી પ્રસાદ હે."

આમ કહેતાં—અર્જુનનો જવાબ.

"ધર્મ ઓર અધર્મ તુલનેકા યે બાઝાર હે,
હાં ગજુ વીર ઓર કાયરકી યે તલવાર હે."

બંન્નેનું યુદ્ધ—અર્જુનના મસ્તકનું બભ્રુવાહનના તીરથી ઉડવું. અર્જુન સૈન્યનો આર્તનાદ. બભ્રુસૈન્યનો જયજયકાર. **પિતૃવધ.**

અંક બીજો.

પ્ર. ૧ લો—પાંડવોની માતા કુંતિને દુઃસ્વપ્ન. પરમાત્મા શ્રીકૃષ્ણનું સ્મરણ. પ્રભુ પધારતાં શંકા સમાધાન. કૃષ્ણે પોતાનાં વાહન ગરૂડને બોલાવવું અને કુંતિજીને લઇ અર્જુન પાસે જવું.

પ્ર. ૨ જો—વીરબભ્રુવાહનનું વિલાસભુવન. ચિત્રાંગદાનુ અચાનક આવવું, પુત્રપર ક્રોધ. બભ્રુનું સમજાવવું. બંન્નેનું યુદ્ધ-ભૂમિપર જવું.

પ્ર. ૩ જો– મિથ્યાભિમાની બ્રાહ્મણ શીવશર્માની મુર્ખતાની દિગ્દર્શનની શરૂઆત (કૉમીક). રતાંધળાપણાની ખામી ઢાંકવા યુક્તિ પ્રયુક્તિ.

પ્ર. ૪ થો—ગંધર્વકન્યા ચિત્રાંગદા અને નાગકન્યા ઉલૂપી (અર્જુનની સ્ત્રી અને બભ્રુને ઉછેરનાર ઉપમાતા). બંનેનો અર્જુનના અવસાનપર શોક. બભ્રુવાહનનો પશ્ચાતાપ. મૃતસંજીવક મણિ લેવા જવા ઉલુપીએ નાગમંત્રિ પુંડરીકનું સ્મરણ કરી બોલાવી પિતા શેષનાગ પાસે મણિ લેવા મોકલવું.

પ્ર. ૫ મો—શીવશર્માનું શ્વસુરગૃહ. પાણીને બદલે ગોમુત્રથી સ્નાન વિગેરે મુર્ખાઇનું પ્રદર્શન-દંભ-અને પોકળ પ્રકાશ, કૉમીક.

પ્ર ૬ ઠો—શેષનાગનું મંદિર. પુંડરિકનું આવવું. મણિ માટે માગણી કરવી. ધૃતરાષ્ટ્ર નામના સર્પની અયોગ્ય સલાહ. મણિ દેવાની મરજી છતાં શેષનાગની લાચારી. અનિષ્ટ પરિણામનું પુંડરીકિ કરાતું સુચન. લાચારીએ નિરાશ થઇ પુંડરીકનું પાછું ફરવું.

પ્ર. ૭ મો—શ્વસુરગૃહથી પાછાં ફરતાં રસ્તામાં ચાંડાલીનીને મળતાં શીવશર્માનો ક્રોધ. ચાંડાલીનીનું તેને વળગવું. આખર ઉપદેશ સાથે છુટકારો. (કૉમીક.)

પ્ર. ૮ મો—સર્વથી તિરસ્કાર પામેલ પિતૃઘાતક બભ્રુની ગાંડાઇ-નિરાશાથી ઉભી થયલી ઘેલછા. આખા જગતને શત્રુમય સમજી લડાઇ કરવાની ઇચ્છા. કોઇપણ સામો થનાર નહીં મળતાંઃ-

"ગર કોઈ શત્રુ નહીં શકિત હય ધીર ધીસ કામકી,
અબી ઉડાતાં હું મેં દેખો ધજીયાં ઇસ મામકીઃ—"
" રણ અગર નહીં હે આજ કિસી શરવીરસે
" ખુનકી નદી બહાંઉગાં અપનેહી શરીરસે "

આમ કહી પોતાનીજ ખાલ ઉતારી લોહીવાળા થવું. પુંડરીકનું આવવું-બભ્રુને આપઘાત કરતાં રોકવું. બભ્રુએ મણિ માગતાં પ્રયત્ન નિષ્ફળ થવાનું જાહેર કરવું. બભ્રુનું ઉશ્કેરાવું. અને

પાતાળમાં શેષનાગ સાથે યુદ્ધ કરવા જવું. પિતૃહત્યા કરી હવે મોસાળ પક્ષની હત્યા કરવાનો નિશ્ચય. અને

" યદિ શેષનાગકી સ્હાયતાકે લીયે ખુદ શંકરભી સામને આજાય તો ઉસ્સે લડુંગા. હજારો સર્પોકો મારકર ઉન્કી માલા બનાકર ગલેમે ધારન કરૂંગા. સાક્ષાત શંકર બન જાઉંગા. ચિત્રાંગદાકે નિષ્પુત્ર બનાઉંગા યાતો કુંતિકી ગોદ પાંચો પુત્રોસે ભરદુંગાં... ....યેહી મેરી ભિષ્મ પ્રતિજ્ઞા હે."

અંક ત્રીજો.

પ્રવેશ ૧ લો—બભ્રુનું સૈન્ય સહિત નાગલોકપર આક્રમણ. નાગ લોકમાં ખડભડાટ-દુર્બુદ્ધિ ધૃતરાષ્ટ્રને તેની સામે લડવા મોકલવું. પરાજય. શેષનાગે મણિ તથા અમૃત સોંપી આપવાં. બભ્રુનું મણિ તથા અમૃત સહિત જવું. ધૃતરાષ્ટ્રની નીચતા—બભ્રુનાં પ્હોંચવા પ્હેલાં અર્જુનનાં મસ્તકને ઉપાડી જંગલમાં નાંખી દેવા પોતાના પુત્રોને મોકલવા.

પ્ર. ૨ જો—મિથ્યાભિમાની શીવશર્માનું પોતાની સ્ત્રીને તેડવા શ્વસુરગૃહે આવવું. સ્ત્રીને મળવા માટે સાસુની સાડી પ્હેરી ગોટાળો કરવો. મુર્ખાઇનાં પ્રદરશનમાં વધારો. (કોમીક).

પ્ર. ૩ જો—શ્રી કૃષ્ણનું કુંતિજી સહીત રણમેદાનમાં આવવું. વિજયી બભ્રુનું મણિ સાથે આવવું. અર્જુનનું ગુમ થયેલું મસ્તક જાણી શોક નિરાશા, કૃષ્ણ પરમાત્માની સ્હાયતાથી મસ્તકનું પાછું આવવું. સંજીવક મણિથી અર્જુન વિગેરેનું સજીવન થવું. હર્ષ. સ્નેહી મેળાપ. મણિપુર તરફ પ્રયાણ.

પ્ર. ૪ થો—બભ્રુની રાજ્યસભા. અતિથી સત્કાર. અશ્વ સાથે રક્ષા માટે બભ્રુનું અર્જુન સાથે જવું.

આનંદ ! આનંદ !! આનંદ !!!

— શ્રી —

ગંગાશાપ ઉર્ફે પિતૃવધ

નાટકના ગાયન.

———:૦:———

અંક પહેલો.

સ્તુતિ.

સૂત્રધાર-આલાઓ— ૧

સ્મરન સતત તુજ માતા શારદા,
મન વચ ઘટ ઘર રસ ભરનાર;
શરન ધાર તરનતાર— સ્મરન.
મયૂરબાહિની પુસ્તકધારિની,
મન વચ ઘટ ઘર રસ ભર નાર—સ્મરન.

આલાઓ— ૨

ભારત માત જનની હે પ્યારી પ્યારી.
ગૌરવ હે ઇતિહાસમેં સંસારકે નિવાસમેં—ભા.
ગુનિયોંકી ખાન થી સંતોકી જાન થી,
ઉંચી આન બાન થી;
બીરોંકી શાન થી, બલવાનમેં બલવાન થી પ્યારી,
ન્યાય મદમાતી બલવાન પ્યારી જાતી;
આજ ગિરી દેખ હે છાતી ફૂટ જાતી,
રાજરિદ્ધી સિદ્ધિ થી સ્થિર—ભારત.

જ્વાલા— ૩

સચ્ચી મૈંને શાન્તિ પાઈ દાગ દિલકી બુઝાઇ
નિકાલા મેં કાંટા યુક્તિ યહી રચાઇ;
અબલા હય પ્રબલા નારી ચાહે જો દે સંહારી,
પ્રિયકા વો હિત કરનારી, બિપતસે લેતી તારી;
બાકી અબ નહી કોઇ આશા,
સુમરે સુખ જગકા સહાઇ,
નારીકી મતિ હીન હે ઇર્ષાસે ભરપૂર;
જલાતી પાપી દેહકો પ્રભુ કર દુઃખસે દુર.
પાપી દેહકો ફુંકદે પ્રભુ કર દુઃખસે દુર.

બભ્રુ— ૪

કાહે હો બેહાલ ભાગો હરન બાલ,
યે અસ્ત્રસે તુમરા બાંકા નહો બાલ—કાહે૦
દેતા નહિં હું મૈં પશુ પક્ષીકો ત્રાસ,
મૈં બાઘ બિકાલ સિંહોકા હું કાલ;
ભૂમિકે જો ભાર દુષ્ટો કરૂં ઠાર,
ક્ષાત્ર ધરમકા હું પ્રેમે પ્રતિપાલ.

અર્જુન— ૫

યે ઘટના ઘટ ઘટમેં હૅ બસ રહી
કોઇ જાને નાહીં (૨)
અગમ કૃતિ હે તેરી પાર ન પાયે કોઇ.

અર્જુન— ૬

મય કલસે દલસે બલસે,
પલમેં કરૂં શરને દુષ્ટ દુશ્મન,

દેખૂં કૌન મેરે સાથ સામને બતાવે હાથ,
ગાંડિવ ટંકાર સબ દુનિયાં— કલસે-
રનમેંહિં પાયે કૌન–બિજય બિજય પાસ;
ત્રિપુરારી સમ મમ શરન લિયા,
કભી કરમેં હી રબિ ન છુપાયે જગહી—કલસે-

સુલોચના— ૭

એ મન તૂ (૨)
પલ પલ તૂ પ્રિયબીના સ્થિર ના રહે કર્યો મન તૂ.
જાઉં મય હારી ભારી ભય ધારી;
કષ્ટોંકી બદરી છાઇ હૃય કારી,
ફરકત આજ અંખિયાં હમારી—એ મન તૂ.
વૃન્દ વિહારી સમરૂં દુઃખ ટારો,
કરૂં બિનતી ભયહારી નૈયા તારો;
દીજે પતિ પ્રેમ દુઃખકો નિવારો—એ મન તૂ.

રાની— ૮

એ પ્યારે રંગીલે રસીલે મહારાજ હો,
બ.—એ શ્યામા સલોની ગુની બની સુખ સાજ;
રાની–જોબનકા બાગ ખિલા રૂપકી અનૂપ ઘટા,
રંગીલા માલી મિલા પ્રેમકી મધુરી છટા;
બ.—બિકસિત કમલપર હે આજ અલી રમણ કરે,
રસીલે અધરકો હે ચુમનસે પ્રેમ ઝરે.

કુમારિકાઓ— ૯

મંગલ કલસ લિયો લિયો,
પ્યારી બહેની બેટો આઓ શીશ નમાઓ—અત૦

મોતિયોંકી મુદ માલા સુમન સુગંધ વાલા,
સ્નેહી રંગકા ગે લાલા અરપે ઉમંગમે બાલા;
સ્વીકારો સલોના પ્યારા— અત પ્યારે રાજ૦

દાસીયાં-સુલોચના— ૧૦

દા૦—પ્રેમસે પ્રેમસે પ્રેમસે રે રસ લુંટેગે ભોગી લાલ પ્રેમસે,
સુ૦—પ્રેમ પીડા પરખે બિન નાકારી બાતેં કરો બાવરી
તુમસે મેં હારી.
દા૦—યુક્તિસે બાતેં ઉડાવનહારી—પ્રેમસે૦
સુ૦—અન્તર મયૂરી નાચે રાચે—પ્રેમસે૦
દા૦—થનગન થનગન થનગન ગનસી ક્યા ચમકે
ચાલ ગે—પ્રેમસે૦

સુલોચના—અભુ - ૧૧

સુ૦—પ્રીતમજી નેહ તુમ મેરા બિચારના,
અન્તરમે ધારના નાહીં બિસારના,
અ૦—મનકે મન્દિરમેં બિરાજે તોરી મૂરતી;
એ સુજાન પ્રેમ ખાન,
સુ૦—વાહરે પ્રાન વાહ,
નયનને દેખા જયોંહીં, પ્યારે તેરી ઓર;
અ૦—ચન્દ્ર લજાવન તેજસે હોગયે નયન ચકોર—પ્રીતમજી.

ચિત્રાંગદા— ૧૨

એ પ્રભુ સહાયક સુખધામ,
નાથ બિયોગી રહી ભવકી હું;
ભેટ્રું મન અભિરામ સુંદર શ્યામ—એ પ્રભુ૦

નાલની પ્રકાશ દિનપર તપતાં,
કુમુદ વિકાસે સુધાકર જપતાં;
ધારે સતી ચિત નાથ નિરંતર— એ પ્રભુ૦

નારદ— **૧૩**

જય વિશ્વવિહારી રચના તુમ્હારી ભેદ ભરી ભરપૂર,
મુદ મંગલકારી લીલા ન્યારી નિરખીં આનન્દ ઉર;
નેતિ નેતિ શ્રુતિ વેદ પુકારે ધ્યાન ધરે મુનિ સુર,
પાર ન પાયે જોગી જતી હૈ વેદાન્તી ભી દૂર—જય૦
ભૂતલ ઉપર મોત કે ભયકો છોડ બને હૈ શૂર;
વોભી તિહારે કાલ ચક્રસે હોજાતે ચકચૂર—જય૦

અર્જુન— **૧૪**

શ્રીકમલાપતિ કુંજવિહારી કુંજ ગિરિવરધારી,
અરિ દલ બાદલ ઉલટા ભારી;
દેર કરો ક્યોં વિશ્વવિહારી—શ્રીકમલા૦
ભક્તજનોંકી હૈ બિપતા ટારી,
વિજયી કરો મોહન બનવારી—જય કમલા૦

——:૦.——

અંક બીજો.

કુન્તી— **૧૫**

કૃપાનિધાન ધ્યાન ધરો દીન વાણી,
સત્વર આઓ સારંગ પાણી—કૃપા૦
સ્વપ્નમેંહી બીતિ અતિ પાઇ,
મન તડપત હૈ શાન્તિ ગંવાઇ—કૃપા૦

આશ મેરી હરી પ્રભુ પાય આઇ,
યાકો નિવારો સ્થિત દુઃખદાઇ—કૃપા૦
કરૂણાસાગર દેવ દયાનિધિ,
આધાર મેરે તુમ ગિરિધારી—કૃપા૦

કુન્તી— **૧૬**

જગતકે સુજન બને સુકવિ,
જો જગકે ઉદધિ બને સિયાહી;
કે કાગજ સારી બને ધરની,
તોભી પ્રભુ ગુન ના લિખ પાયે;
સત્ય બચન હૈ યહી— જગતકે૦

સહેલીયાં ૧— **૧૭**

નહીં બોલું નવેલી એ છબીલી જા તુકીલી છોડ બાતે,
૨–અરે વાહરે રસીલી વાહ કટીલી એ અલબેલી ફરવાતે;
૧–ના બનાઓ ના ચિડાઓ ના સતાઓ દુર જાઓ નહીં,
૨–રાની તુમ બનકે રાજસે સજકે ફિર યે નજરે દિખલાના;
૧–છોડ બખેડા બહુત ન છેડા હારી હંસીસે અબ તોરી,
૨–ગોલ ૨ બાતેં ખોલ પ્યારી બોલ બહેલાના નહીં.

સુલોચના— **૧૮**

અંતરમેંહી નિરંતર દારા નાથકા વો ગુન ગાન કરે.
પ્રેમ છબીકા યે ધ્યાન ધરે નિત્ય સખી પતિપાસ રહે;
પ્રીત સુગન્ધ સદાયે બહે,
નવ બિકસિત કમલકે સુંદરી નીત ચહે—અંતર૦
રાજકી ખટપટમેં સદા ડુબે રહે પ્રિય પ્રાન,
અકુલાતી અકેલી ફિરૂં સમઝે ન સુજાન—અંતર૦

બભ્રુ૦ સુલોચના--   ૧૯

સુ.—શ્યામ મુઝે નિભાના સદાય સાથમેં,
બ.--સ્નેહ ઝુલેમેં દોનો ઝુલેંગે સુંદરી;
સુ.--જાની જાન જાન પ્રાન આપકે હે હાથમેં,
રંગે રમાવો પ્યારે પતી;
બ.--ગલે લગાવો શ્યાણી સતી;
પ્યારી તોરી મીઠી બાની લાગે શ્યાની;
સુ.--વાહ શ્યામ મુઝે.

ગોર—   ૨૦

ચટ પટ ચટ પટ ચાલના ચલું લોક કહે વિદ્વાન,
ક ખ ગ ઘ જાનૂં નહીં પર પાતા હરજા માન;
વિદ્વાન બના મૈં ડોલતા ફિરતા દેખો મેરી જ્ઞાન,
વિદ્વતાસે દૂર હું કોસો હું વિદ્યાકી ખાન;
ચિકની ચુપડી બાતોંસે સેઠહી ગુલામ,
ખુશામદીકા જાદૂ સેઠકો હે કરતા રામ;
લંબી ચોડી પાગડી ડારે ગોર બના વિદ્વાન,
એસે ચરિતર મૈંને ખેલે પાયા મૈંને નામ--ચટ૦

ઉલૂપીઃ--   ૨૧

સિધાવો શીઘ્ર એ બન્ધુ મની સંજીવની લાઓ,
હૈ ચક્કર ખા રહી કયસી ભંવરમેં ડુબતી નાઓ;
પિતાકે પાસ એ ભાઇ અભી પાતાલમેં જાઓ,
બનો હનુમન્ત તુમ મેરે મેરી બિગડીમેં કામ આઓ;
પીયુ સ્વર્ગમેં સિધારે હૈ યે ચાહતી તુમસે વીર્ય વર,
મની સંજીવન લાકે જિલાઓ નાથ ભાદેવર,

ગોર-સ્ત્રી:— ૨૨

સ્ત્રી—એ અન્તરકે આરામ મુજહે સંભાલનારે,
ગો.—એ પ્રેમકી દેવી દિલસે ભીતી ટાલનારે;
સ્ત્રી—પ્રેમ ઝુલેમેં સાથહી ઝુલે,
ગો.—પ્રેમ પ્યાલા હમ તુમ મિલ પીલે;
સ્ત્રી—સદાહી રખના સાથ,
ગો.—હો હાથો હાથમેં મેરે,
સ્ત્રી—જલ બિન તડપત મછલિયાં વૈસી દશા હો જાય.
ગો.—ચિંતાસે આયુ ઘટે રંગ રૂપ જલ જાય;
સ્ત્રી—પ્યારે પ્રભુસમ આપકો જાનું,
ગો.—હૃદય દેવી મૈ દિલમેં ઠાનૂં મન મન્દિરમેં સુરત
મોરી ધારનારે.

નાગકન્યા— ૨૩

કયાહી ચમકતા બન દમકત રંગબીચ સભા,
ચમકત સધરા સુનહેરા—કયા—
અમન ચમન સબહી પાયે મગન મગન ભાયે ભાયે,
શેષદ્વાર જો આયે— કયા૦

ગોર-ચંડાલની— ૨૪

ગો૦—જારે બેહયાઇ ગલે કાહે પડતી,
ચં૦—તેરે ટોલસે અબ તાનો ટલતી (૩) ગલે૦
ગો૦—ચલ દુર હો ચંડાલની હટહટ ચલ દુર હો ચંડાલની,
ચં૦—દિલજાન પ્યારે પ્રાન,
ગો૦—ભૂલી ભાન શંખની;

ચં૦—દેખો યે ગાલોં પૈ સુરખી,
ગો૦—કાઇ બનાયે તૂં મૂરખી;
ચં૦—આઓ આઓ ના સતાઓ પ્રીતી પાઓ હાંહાં;
ગો૦—જારે.

—:૦:—

અંક ત્રીજો

ગો૦ સ્રી— ૨૫

ગો૦—પકડકર હાથ કયોં મેરી હસી હૈ કર રહી પ્યારી,
મેરી હય કિરતી ભૂલી હૈ શંકા દિલ મેં કયોં ધારી;
સ્રી૦— યે સાડી કૈસી પહેની હૈ યે ચોલી કયોં સજાઇ હૈ,
બને હો નારી કયોં સ્વામી ધજા કેસી બનાઇ હૈ;
ગો૦— બને થે ઇસ્ત્રી યે દેખો મેરે શ્રીપાર્થ ગિરધારી,
યે યુકતી પ્રિયાસે મીલનેકી હૈ મૈંને ભી અબ ધારી;
સ્રી૦— બને વ્યર્થ અભિમાની દિશા સચ્ચી છુપાતે હો,
હુયે હો પાની પાની મગર બાતેં બનાતે હો;

કૃષ્ણ— ૨૬

અન્તરમેંહી બસતા ક્ષણભરભી ન હિલતા પ્રિય
ભકત હમારા.
ઘડી ઘડી પલ પલ રટન હૃદયહી.
ઓત પ્રોત મમ સ્વરૂપ રાચતા—અન્તર.

ઉલૂપી— ૨૭

જીવનકે મધુરે પાલનહાર, મમહિ હૃદયકેહી આધાર.
શ્રાપસે હૂં સંકટમેં ડુબી, નાથ બચાયા હૈ તુજ ખુબી.

નટવર નામકી રક્ષા બાંધી જીવન દોરી ફિરહૈ સાંધી.
ઉલૂપી હુઇ બલીહારી—જીવનકે૦

વારાંગનાઓ— ૨૮

કાન્હા રોકત હૈ મોહે બીચ ડગરવા,
નીર ભરનકો મૈં જાઉં,
નીર ભરનકો મૈં જાઉં કાન્હા,
બારા બરસકી મોરી ઉમરિયા,
કુમલા જોબન મોરી પતલી કમરિયા;
લાજન મૈં મર જાઉં કાન્હા—કાન્હા૦
ચુંદરી ઝટક મોરી બહિયાં મરોરી,
શીશકી મોરી ગાગર ફોરી,
કૌન જહર પિસ ખાઉં કાન્હા—કાન્હા૦

સહેલિયા— ૨૯

આજ હાર ગજરા મંગાઓજી,
કનક થાન કરમેં લેઆઓજી.
એ ખિલી ફુલી ફાલી દિલ મુદભર ફુલ કયારી,
છાઇ ભારી ન્યારી મીઠી ખુશબો ન્યારી—આજ.
બધાવો હેતસે ઔર ભરકે કર ગુલાઓ હીના,
છિટકાઓ ઔર છિટકો ઉમંગ અંગ રંગ ભીના;
કેસર સુગન્ધ દૂના ઔર અબીલ લાના,
સુખકારી મુદભારી બલિહારી પ્રભુ વારી હાં;
નટવર મનહર સુખકર વાહ—આજ૦

સમાપ્ત.

શ્રી આદર્શ નાટક સમાજ
તથા
શ્રી હિન્દ નાટક સમાજના

નીચેના ખેલોની ગાયનની ચોપડીઓના દરેક ચાર આનાની કિંમતે મળશે.

૧ વીર-હમીર.	૫ જોહુરે શમશીર.
૨ સામ્રાટ-ચંદ્રગુપ્ત.	૬ પાંડવ ગુપ્તનિવાસ.
૩ પંજાબ-પતન.	૭ અમન ચમન.
૪ ગંગાશાપ.	૮ સુધન્વા.

માલેકો,
શ્રી આદર્શ નાટક સમાજ
તથા
શ્રી હિન્દ નાટક સમાજ.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર:—
શંકરલાલ મણીશંકર ગોવિંદજી,
ગુલાબરાય મણીશંકર ગોવિંદજી,
બાલીવાળા ગ્રાંડ થીએટર, તારદેવ, મુંબઈ.

છાપનાર:—મગનલાલ જગજીવનદાસ. (૧૦×૭૭)
શ્રી 'સરસ્વતી' છાપખાનું, ૩૫૬, નાગદેવી રસ્તો, મુંબઈ, ૩